

EGALITATEA ÎN DREPTURI – CONDIȚIE PRIMORDIALĂ A STATULUI DE DREPT ÎN GARANTAREA NONDISCRIMINĂRII

Teodor CĂRNAȚ,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Recenzent: **Sergiu COBĂNEANU,**

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

SUMMARY

Equality as constitutional principle is when people can equally use all the rights stipulated in the Constitution and other in force laws, without distinction of any kind, such as race, color, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status. Furthermore, everyone can equally participate in political, economic, social and cultural life, without discriminations, equally treated by all the public authorities and citizens.

The principle of equality requires for equal situations to be applied an equal legal treatment, same as, implies the right to differentiation in legal treatment, because once the equality is not natural, imposing an equal treatment would lead to discrimination. In other words, to equal situations should correspond an equal legal treatment and to different situations – the treatment should be different.

Încă de la Aristotel, a cărui noțiune de *egalitate* este strâns legată de ideea de justiție, principiul egalității a rămas deschis unei multitudini de interpretări. A fost trasată o distincție între egalitatea formală și cea substanțială. În timp ce prima se referă la aplicarea legii și tratamentul egal al cetățenilor care se află în aceeași situație, a doua se referă la conținutul legilor ce trebuie create, în așa fel încât să nu discrimineze cetățenii pe motive arbitrare. În această situație, tratamentul trebuie să fie de o asemenea natură ca cetățenii să aibă oportunități egale pentru a atinge poziții egale. Această distincție are nu numai importanță filosofică, ci și practică, pentru că nu întotdeauna când este respectat criteriul egalității formale este respectat și cel al egalității substanțiale (ca în cazul distincției între legalitatea formală și cea substanțială în dreptul penal, sau dreptul la distribuția egală a unor oportunități sau resurse ce nu este sinonim cu dreptul de a fi tratat cu același respect ca oricine altcineva).

Teoria politică modernă¹, ce a influențat conceptele de egalitate din diferite sisteme de drept, dar și recunoașterea dreptului la egalitate în fața legii și la protecție împotriva discriminării pentru toate persoanele ca un drept universal în instrumentele juridice internaționale, a condus la abordarea problematicii egalității în diferite moduri: egalitatea ca raționalitate (egalii trebuie să fie tratați ca egali, dacă nu există o justificare rezonabilă pentru o diferență de tratament); egalitatea ca un complement al protecției drepturilor fundamentale ale omului (art. 14 al

Convenției europene privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului); egalitatea ca protecție împotriva tratamentului inegal sau discriminării bazate pe cunoașterea faptului că anumite grupuri sunt tratate mai puțin favorabil sau sunt excluse pentru că au alte caracteristici decât grupul dominant; egalitatea ca transformare (principiul egalității trebuie să fie un vehicul pentru schimbări structurale de natură să elimine discriminarea).

Vorbind despre locația originală a egalității, aceasta se găsește în științele matematice. Putem spune că numărul studenților din grupa aceasta este egal cu numărul studenților din cealaltă grupă sau că doi studenți au un număr egal de note ș.a.m.d. Putem aplica egalitatea variabilelor care nu sunt metrice, dar numai ordinale, în cazul când se spune că aceste pietre sunt la fel de dure sau că acești doi copii sunt la fel de inteligenți.² Avem în vedere că nici piatra nu e mai dură ca cealaltă și nici copilul nu e mai inteligent ca celălalt. Astfel de utilizări sunt inteligibile, dar pot aduce presupuneri ascunse ce pot fi false. În limba matematicienilor o ordine poate fi sau nu poate fi completă. În înțelegerea noastră ordinară a timpului, orice eveniment sau este înaintea unui eveniment, sau după acesta, sau are loc în același timp: însă, în teoria relativității trebuie să contemplăm evenimentele ce nu sunt nici înainte, nici după fiecare și nici contemporane unul cu celălalt. De aceea, la fel putem spune despre cei doi copii, anume: că niciunul nu este mai inteligent ca celălalt fără a implica faptul că ei sunt egal inteligenți, deoarece unul e mai bun decât

celălalt în limbi moderne, dar mai rău în matematică și în științele naturale.

Psihologii obișnuiau să spună că era un singur factor, numit inteligență, ce putea fi măsurat prin testele de inteligență și exprimat prin coeficientul de inteligență. Totuși, nu putem deduce o astfel de posibilitate *a priori*, dar numai să remarcăm că majoritatea oamenilor o experimentează (și prea des) sub presiunea inteligenței; ea a fost ascuns definită ca abilitatea de a face teste inteligente, care este într-adevăr o magnitudine complet ordonată. Suntem de părere că oameni diferiți au daruri intelectuale diferite și că un copil care e mai slab decât semenii lui la unele cursuri totuși mai poate fi bun la alte cursuri. A insista asupra precizărilor de inteligență ar fi asemănător cu a spune că Platon a fost un filosof mai mare ca Aristotel sau Kant. Și aceasta nu pentru că nu putem face comparație dintre profunzimea și perfecțiunea estetică filosofică, dar pentru că nu putem face asta întotdeauna.³ Egalitatea socială este ceva mult mai pozitiv decât o absență pură a unei relații de ordine, și poate, într-adevăr, să fie compatibilă cu ordinea definită.

Egalitatea ca principiu constituțional este atunci când cetățenii se pot folosi, în mod egal, de toate drepturile prevăzute în Constituție și legi, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie sau apartenență politică, avere sau origine socială; când toate persoanele pot participa în egală măsură la viața politică, economică, socială și culturală, fără privilegii și fără discriminări; când ele sunt tratate în mod egal atât de către toate autoritățile publice, cât și de către ceilalți cetățeni.

Acest principiu este consemnat prin art. 16 alin. (1) și (2) din Constituție. Dacă examinăm conținutul acestui principiu, putem indica trei aspecte, și anume:

- ✓ egalitatea în drepturi între femei și bărbați;
- ✓ egalitatea în drepturi a cetățenilor fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, avere sau origine socială;
- ✓ egalitatea în drepturi a cetățenilor fără deosebire de religie, opinie sau apartenență politică.⁴

Egalitatea în drepturi a cetățenilor privește toate drepturile pe care le au cetățenii, fără deosebire de faptul dacă ele sunt înscrise în chiar textul Constituției sau în alte acte normative. Totodată, egalitatea în drepturi se manifestă în toate domeniile de activitate. Trebuie reținută, de asemenea, regula ce rezultă din reglementările internaționale, potrivit căreia nicio măsură luată în caz de pericol public, care amenință existența națiunii, nu poate duce la discriminări

întemeiate pe rasă, culoare, sex, limbă, religie sau origine socială. Legea garantează ocrotirea egală a tuturor cetățenilor și sancționează discriminările.⁵

Egalitatea în fața legii și a autorităților publice nu poate implica ideea de standardizare, de uniformizare, de înscriere a tuturor cetățenilor sub semnul aceluiași regim juridic, indiferent de situația naturală sau socioprofesională a acestora. Deci, principiul egalității presupune ca la situații egale să se aplice un tratament juridic egal. În același timp (și aparent paradoxal), principiul egalității implică dreptul la diferențiere în tratament juridic, căci, în măsura în care egalitatea nu este naturală, impunerea unui tratament juridic egal ar însemna discriminare. Cu alte cuvinte, situațiilor egale trebuie să le corespundă un tratament juridic egal, iar în situații diferite tratamentul juridic nu poate fi decât diferit.⁶ Constituția admite „discriminarea pozitivă”. Bunăoară: impune și unele măsuri speciale de protecție socială a muncii; regim special de protecție a copiilor și tinerilor; instituie, de asemenea, o „protecție specială” pentru persoanele cu dizabilități.

Așadar, *egalitatea în drepturi între femei și bărbați* exprimă realitatea că femeile reprezintă aproximativ jumătate din populația țării și că în toate împlinirile materiale și spirituale este încorporată și munca lor. De aceea, femeile se bucură în mod egal cu bărbații de toate drepturile. Ele pot ocupa, în condiții egale cu bărbații, orice funcții, iar la muncă egală primesc un salariu egal cu cel al bărbaților. Egalitatea în drepturi a femeilor cu bărbații este garantată și prin ocrotirea deosebită ce se acordă femeii ca mamă, prin ocrotirea și asistența acordată familiei.

Egalitatea în drepturi a cetățenilor fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, avere sau origine socială exprimă, la nivelul acestei instituții juridice, că pe teritoriul Republicii Moldova, în decursul dezvoltării istorice, s-au așezat, au locuit, au muncit și au luptat alături de moldoveni persoane și de altă naționalitate, precum romi, maghiari, germani, sârbi, turci, evrei, armeni etc. Aceste categorii de persoane au luptat pentru dreptate socială, libertate și democrație, pentru cucerirea și apărarea independenței și a suveranității statului moldovenesc. Astăzi ei se bucură, în mod egal cu cetățenii Republicii Moldova, de toate drepturile și libertățile și își asumă, la fel în mod egal, îndatoririle fundamentale.

Cetățenilor Republicii Moldova de altă naționalitate li se asigură folosirea limbii materne, cărți, ziare, reviste, teatre în limba maternă, acces egal cu moldovenii la toate categoriile de munci și funcții. Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea,

la dezvoltarea și la exprimarea identităților etnice, culturale, lingvistice și religioase.

Egalitatea în drepturi a cetățenilor fără deosebire de religie, opinie sau apartenență politică este, de fapt, o prelungire a celorlalte două aspecte sus-explicate, în mod deosebit urmărindu-se ca opțiunile politice sau religioase ale oamenilor să nu fie speculate în sensul discriminării în drepturi.

Prin urmare, egalitatea este un principiu fundamental al dreptului, deoarece oferă oamenilor sentimentul că sunt tratați cu respectul care li se cuvine și că se bucură de dreptatea pe care o merită toate ființele umane. Astfel, citând în acest context gândurile marilor filosofi ai omenirii, vom face referire la Lucius Annaeus Seneca care constată că „*temeiul dreptății este egalitatea*”, iar Montesquieu subliniază că „*principiul egalității este fundamental într-o democrație. Bogățiile – precizează marele gânditor – dau o putere pe care un cetățean nu o poate folosi pentru sine, căci altminteri nu ar fi egal cu ceilalți. Ele procură desfătări de care, de asemenea, nu trebuie să se bucure, deoarece și ele ar aduce atingere egalității*”. Montesquieu consideră că egalitatea și cumpătarea sunt trezite la cel mai înalt grad atunci când trăim într-o societate în care legile au rânduit și pe una, și pe alta. Subliniind importanța deosebită a principiului egalității într-un sistem democratic de guvernământ, același Montesquieu susține că *toți oamenii trebuie să se bucure de aceeași fericire și de aceleași avantaje, fiecare trebuie să simtă aceleași plăceri și să nutrească aceleași speranțe, iar aceasta nu se poate realiza decât prin cumpătarea generală, pentru că dragostea de democrație este dragostea de egalitate*. Mihai Eminescu a sintetizat, în mod

genial, relația dintre poziția materială, egalitatea și libertatea oamenilor: „*Un stat e ca și omul, are atâta libertate și egalitate, pe câtă avere are, iar cel sărac e întotdeauna sclav și inegal cu cel ce stă deasupra lui*”. Amintim aici și memorabila judecată a lui Jean-Jacques Rousseau: „*Nimeni nu trebuie să fie atât de bogat, încât să-l poată cumpăra pe altul, și nimeni atât de sărac încât să fie silit să se vândă*”.⁷

În calitate de concluzie putem constata că egalitatea reprezintă unul dintre pilonii de bază ai statului de drept, ce are drept scop prevenirea, eradicarea și condamnarea tuturor formelor de discriminare.

Note:

¹ R. Dworkin, *Sovereign Virtue* Da. *The Theory and Practice of Equality*. – Cambridge: Harvard University Press, 2000; J. Rawls. *A Theory of Justice*. – Cambridge: Harvard University Press, 1999; R.A. Posner. *Overcoming Law*. – Harvard University Press, 1995; J. Rawls. *Justice as Fairness, Political not Metaphysical*. - În: *Prospects for a Common Morality*. – Princeton University Press, 1993.

² *The Problem of Material Justice* // ARSP, Beiheft, nr. 24, p. 20-23.

³ Lucas, Gödel and Astaire. *A Rejoinder* // *The Philosophical Quarterly*, 34, nr. 137, p. 507-508.

⁴ *A se vedea*: T. Cârnaț. *Protecția juridică a drepturilor omului*. – Chișinău, 2003, p. 48.

⁵ *A se vedea*: I. Muraru, Gh. Iancu. *Drepturile, libertățile și îndatoririle constituționale*. – București: Institutul Român pentru Drepturile Omului, 1992, p. 26.

⁶ *A se vedea*: I. Deleanu. *Drept constituțional și instituții politice*. – București: Europa Nova, 1996, p. 116-117.

⁷ T. Cârnaț. *Protecția juridică a drepturilor omului*, p. 41.